

IMAGINEA DE SINE ȘI STILUL DE MANIFESTARE A PERSONALITĂȚII LA ROMÂNI

MIHAI PETRU CRAIOVAN

Self-Image and the Manifestations of the Romanians Personality Style. The aim of this paper is to determine the relation between *self-image* and the expressing manner of Romanians personality in the relation with the particular manifestations of the five types of personality. This research relies on the existing personality psychology openings along with the theoretical and methodological framework of the Humanity Psychology. Methodology: 16 Personality Factors Inventory, Berkeley Questionnaire, Woodworth-Mathews (WMPDS) Questionnaire. The important outcomes bring forward the following aspects: *self-image*, correlated with the intensity and the form of expressions pertaining to the five personality types (suggestive, interpersonal, of work, emotional and intellectual), offers homogeneity tendencies, depending on the patients belonging to a certain historical part from Romanian territory. Showed by the five studied type, *self-image* promotes some aspects of the personality as being prevalent, these constituting the specificity of a population.

Keywords: self-image; manifestation of the personality style; selfhood; ego; personality psychology; humanistic psychology.

Premisele teoretice ale studiului

Studiile și cercetările întreprinse de către psihologie asupra personalității umane au vizat, în genere, trei aspecte: definirea personalității (esența ei), modul de alcătuire al personalității (structura ei) și dezvoltarea personalității (devenirea ei).

Urmărind aceste date consacrate, această cercetare își propune, într-un cadru general, să surprindă un posibil mod de structurare al personalității și, în același timp, premisele orientării sau devenirii ei. În mod concret, această cercetare propune identificarea și înțelegerea, pe cât posibil, a interrelaționării *imaginii de sine* cu *stiluri de manifestare a personalității*. Studiul efectuat se dovedește a fi o mediere între cele două mari grupuri de teorii care domină spectrul psihologiei personalității. Primul grup – fiind caracterizat de o viziune centripetă în structura personalității – se sprijină pe conceptul de *imagine de sine*, iar cel de-al doilea – având o viziune centrifugă – se bazează pe manifestările personalității, pe *stilurile* ei de manifestare.

Pentru realizarea suportului teoretic și metodologic s-au utilizat mai multe concepții și perspective psihologice. Astfel, s-a încercat aplicarea complementară a teoriei *proprium*-ului a psihologului american Gordon W. Allport, teoria *Self*-ului actual și a *Self*-ului ideal a lui Carl R. Rogers, modelul *Big Five* asupra personalității (variantea L.R. Goldberg, 1981), perspectiva *profilului de personalitate Berkeley* (Keith Harary, Eileen Donahue, 1984).

În căutarea reîntregirii *imaginii de sine* a omului în genere, psihologii umaniști încearcă să identifice fenomenele, procesele, stările, calitățile sau mijloacele psihice pe care reprezentanții psihanalizei și behaviorismului le-au ignorat sau cărora nu le-au acordat decât o atenție marginală, adică „acele procese și metode funcționale ale aparatului psihic care duc la rezultate adaptative” (E. Fromm, 1983, p. 426), la rezultate așteptate, conforme cu aspirațiile, interesele, dorințele de realizare ale fiecăruia. În acest sens, psihologia umanistă identifică în orizontul teoriei psihanalitice câteva omisiuni, erori sau exacerbari, care nu fac altceva decât „să ciuntească” *imaginea de sine* (M.P. Craiovan, 1994), personalitatea umană și ființa în ansamblul sau. Concepției freudiene i se reproșează accentul pus doar pe studiul laturii neadaptate (nevrotice) a insului, reducerea omului doar la stadiul de ființă preponderent irațională, irevocabil determinată de trecutul său și de produsul acestui trecut, inconștientul său. Se reproșează condamnarea Sinelui la înstrăinarea de conștiință, la fragmentarea subiectivității în structuri mai mult sau mai puțin autonome, reușind să scape, astfel, controlului insului. Se reproșează focalizarea explicațiilor și înțelegerilor psihologice în jurul conflictelor și tendințelor inconștiente, ca generatoare a întregii dezvoltări și evoluții psihice a omului.

Psihologia umanistă arată, într-un sens compensator, că adaptarea la mediul înconjurător, procesele învățării sau maturizării sunt doar într-o relativă relaționare cu zona conflictelor sau pulsionilor inconștiente, dacă nu chiar în anumite momente manifestă o autonomie totală. Dezvoltarea percepției, a înțelegerii obiectului, a limbajului interior, a fenomenelor reamintirii, a productivității și chiar fazele dezvoltării motorii, apucarea, mersul târâș, mersul în picioare și procesele de maturizare și de învățare se produc fără conflict. Exacerbând rolul dinamicii inconștiente, a pulsionilor instinctuale, psihanaliza tinde să reducă complexitatea existenței umane la baza sa biologică, ca dătătoare de sens întregii evoluții și construcții umane. Compensatoriu, psihologia umanistă subliniază rolul voinței, al energiei libidinale „desexualizate” și al energiei distructive, căreia i s-a retras caracterul agresiv. Astfel, *sinele* nu mai este înțeles ca o „marmită de pasiuni” nestructurată, ci *devine entitate de conținut a întregii ființe umane și a personalității acesteia*; sinele și *eul* depășesc raportul de subordonare în vederea realizării unui *continuum psihic*, optim acceptării și realizării Sinelui.

Psihologia umanistă reușește să facă trecerea de la viziunea pesimistă a psihanalizei asupra evoluției umane, aflată în permanență sub semnul datului inconștient, la o *viziune optimistă*, prin care omul își proiectează și stabilește conștient reperele evoluției sale. În acest mod sunt puse în valoare *abilitățile de auto-modelare activă și selectivă*, firești ființei umane.

După cum am arătat mai sus, o concepție psihologică asupra căreia psihologia umanistă aduce informații compensatorii este cea comportamentalistă (behavioristă), „certată”, în genere, pentru faptul că se concentrează exclusiv pe studiul obiectiv al comportamentului, pe ceea ce poate fi observat și cuantificat și, deci, elimină odată cu subiectivitatea și unele comportamente cruciale pentru condiția omului: conștiința, sensul vieții, fericirea, valoarea, intenționalitatea, idealul, afirmarea de sine. Astfel, pentru behaviorism, omul pare o “mașină” pe care putem să învățăm a o manipula cu măies-

trie. Se anulează, astfel, existența *în sine* și *de sine* a omului, esența ființării umane. O psihologie bazată doar pe răspunsuri condiționate care prezintă o imagine a „oamenilor asemănătoare unor mecanisme” (N. Mărgineanu, 1999), care dau – în mod determinist – răspunsuri la stimulii mediului înconjurător, este o *concepție reduționistă*. Corectiv, psihologia umanistă aduce în discuție complexitatea psihică a omului care, prin realizarea conștiinței de sine, a imaginii de sine, reușește să-și însușească componentele mediului, să acționeze asupra lor într-un mod rațional, în funcție de scopurile și așteptările sale. În acest mod se realizează trecerea de la o imagine fatalistă asupra omului, de dependență față de mediul înconjurător, la o imagine realistă, în care omul are capacitatea de a-și găsi *independența și autonomia* în fața cerințelor externe, „putând să-și impună scopurile, recurgând la creativitate, intuiție, imaginație, motivație, conștiință, voință, conștiință de sine și de Altul, realizând astfel... adaptarea de tip superior, specifică umanului” (A. Maslow, 1961, p. 26-31).

Psihologia umanistă contestă nu atât posibilele condiționări, care intervin inevitabil în dezvoltarea psihicului, ci doar rolul jucat de acestea în dinamica personalității și locul acestora în evoluția omului către maturizare, realizare de sine și integrare în lume.

Studiul experimental evidențiază coordonatele teoretice moderne referitoare la cercetarea profilului personalității și la analiza relațiilor ce apar între imaginea de sine și stilurile de manifestare a personalității.

Obiectivele cercetării

Studiile și cercetările întreprinse de către psihologie asupra personalității umane au vizat, în genere, trei aspecte: definirea personalității (esența ei), modul de alcătuire a personalității (structura ei) și dezvoltarea personalității (devenirea ei).

Plecând de la aceste ipoteze, această cercetare își propune într-un cadru general, să surprindă un posibil mod de structurare a personalității și, în același timp, premisele orientării sau devenirii ei.

În mod concret, în această cercetare ne propunem să identificăm și să înțelegem, pe cât posibil, interrelaționarea imaginii de sine (ca nucleu al personalității) cu stilul (ca manifestare a exteriorizării personalității). Aceasta pentru a surprinde relația interior/exterior în structura și manifestarea personalității.

Cercetarea efectuată se dorește a fi o mediere între cele două mari grupuri de teorii care domină spectrul psihologiei personalității. Primul grup, fiind caracterizat de o viziune centripetă în structurarea personalității, se sprijină pe conceptul de *imagine de sine*, iar cel de al doilea, având o viziune centrifugă, se bazează pe manifestările personalității, pe stilurile ei. Între acestea, întrezărim posibilitatea abordării de *tip sinergetic* a celor două tendințe. În acest context putem înțelege două tipuri de obiective, după cum urmează:

1. obiective generale

– studierea corelațiilor între rezultatele obținute la aplicarea celor trei probe (chestionarul BERKELEY, inventarul de personalitate 16 P.F., chestionarul dimensiunilor nevrotice WOODWORTH-MATHEWS WMPDS);

- determinarea particularităților imaginii de sine și stilurilor de personalitate;
- relevanța interacțiunii imaginii de sine și stilurilor în conturarea profilului de personalitate.

2. obiective specifice

- verificarea veridicității ipotezelor cercetării;
- determinarea corelațiilor între imaginea de sine și stiluri de personalitate;
- implicațiile tendințelor nevrotice și a neurotismului asupra profilului personalității în genere și asupra interrelației imagine de sine–stil.

Ipotezele cercetării

a) Dacă subiecții sunt caracterizați de scoruri medii ale Imaginii de Sine, atunci stilurile lor de manifestare a personalității (expresiv, interpersonal, de muncă, emoțional, intelectual) vor fi proporțional constituite.

b) Dacă tendințele nevrotice sunt accentuate (intră în patologic), atunci interrelaționarea Imagine de Sine – stil este perturbată, întreruptă.

c) Dacă interrelaționarea Imagine de Sine–stil este dovedită în urma corelațiilor statistice, atunci profilul personalității va avea o omogenizare mai mare.

Structura eșantionului

Având în vedere obiectivele cercetării, eșantionul a căutat să surprindă toate categoriile relevante ale societății românești. Astfel, subiecții au fost selecționați din toate regiunile țării; s-a căutat păstrarea parității pe cele două sexe, pe cele două medii de proveniență (rural, urban), iar, în ceea ce privește nivelul de pregătire școlară s-a păstrat ierarhia clasică trinivelară (studii elementare, medii, superioare); variabila de vârstă a căutat să surprindă tot spectrul „maturității”, între 19–64 ani (cu o medie de 32,2 ani). Numărul subiecților a fost de 260.

Interpretarea cantitativă și calitativă a datelor

Rezultatele obținute la chestionarul Berkeley au fost transformate în cotele prevăzute de etalonul original. Astfel, s-a obținut repartiția empirică pe care o redăm în continuare.

Imaginea de sine este caracterizată de cele cinci stiluri în modul următor:

Stilul expresiv cu o dispersie de 0,9, deci cu o împrăștiere omogenă a rezultatelor, indică un profil de personalitate sociabil și energic, dar fără a fi dominant sau excesiv de activ (fără diferențe semnificative).

Imaginea de sine este caracterizată, în planul stilului expresiv, de o manifestare energetică și exteriorizată, dar care nu implică atitudini de dominare, iar comportamental, manifestarea este coordonat ritmată, ceea ce nu implică o hiperactivitate cu greutate în orientarea ei.

Stilul interpersonal cu o dispersie de 0,3 deci cu împrăștiere mai eterogenă a rezultatelor, indică o manifestare a acestui stil într-un câmp dialectic de la înțele-

gător, atent și cald (în relații) la dificil, distant, dar totuși cu un potențial cooperant (cu diferențe semnificative între S_I și S_{III}).

În manifestarea stilului interpersonal, a relațiilor de atitudine și comportament între indivizi, elocvente sunt atitudinile de grijă, amabilitate și căldură în existența relațiilor interpersonale, iar comportamental, acestea sunt fundamentate pe structuri de judecată (gândire) și politețe. Astfel, interpersonal nu se tinde spre o „forțare” a relațiilor nici în sens pozitiv, nici în sens negativ. Deci, se poate spune că în aceste relații se reflectă o calitate „tradițională” (arhetipală) a românilor: cumpătarea.

Diferențe semnificative se înregistrează mai ales în planul manifestărilor atitudinale a relațiilor interpersonale. Acest aspect este evidențiat printr-o mai mare accentuare a relațiilor interpersonale în Moldova față de Muntenia, Oltenia și Ardeal, iar în plan comportamental relațiile sunt mai accentuate în Ardeal față de Banat și Moldova.

Stilul de muncă cu o dispersie de 0,9, deci cu o împrăștiere omogenă a rezultatelor, indică un profil de personalitate eficient, responsabil și de încredere, cu atitudine pozitivă față de muncă (fără diferențe semnificative).

Stilul de muncă, ca rezultat al intercon condiționării și complementarizării dintre atitudini și aptitudini, se manifestă ca o acțiune eficientă, caracterizând individul ca „bun” pentru realizarea sarcinilor. Această caracteristică, având și implicații caracteriale, care în fond constituie motivația actului, descoperă în structura individului calitățile de responsabilitate și încredere, ceea ce face ca stilul de muncă să devină una din trăsăturile complexe și specifice ale personalității umane în general, și un stil specific, datorită eficienței personalităților din arealul românesc.

În manifestarea acestui stil există diferențe semnificative între Banat față de Moldova și Maramureș. La acestea din urmă, stilul de muncă se centrează mai pregnant pe eficiența acțiunii decât pe responsabilitate și spirit de perfecțiune ca în Banat.

Stilul emoțional cu o dispersie de 0,4 deci cu o împrăștiere mai eterogenă a rezultatelor, fiind caracterizat de o stare mai tensionată emoțional, dar fără tulburări dezadaptative sau situații de stres patologic (cu diferențe semnificative între S_{II} și S_{IV}). Stilul emoțional studiat în cele două aspecte de manifestare pe care le cuprinde, tendința pulsională și cea afectivă, este caracterizat la populația română printr-o stare ușor tensionată, dar care nu afectează echilibrul psihic, fapt care face posibilă controlarea evenimentelor cotidiene. Starea pulsională este puțin încărcată, dar aceasta nu determină o dominare sau o cauzalitate a unei potențiale stări de stres.

Diferențiat pe zone istorico-geografice există mici diferențe de stil, astfel Crișana față de Muntenia, Moldova și Ardeal, este caracterizată de o mai mică tensionare afectivă, dar în schimb încărcătura pulsională, riscul existenței stării de stres este mai mare.

Stilul intelectual cu o dispersie de 0,1, deci cu o împrăștiere eterogenă a rezultatelor arată o tendință de deschidere către nou cu posibilități de acceptare a ideilor nespecifice propriului mod de gândire; înclinații către artă și filosofie (epic) (cu diferențe semnificative între S_{III} și S_I , S_{IV}).

Stilul intelectual este studiat mai mult din punct de vedere al deschiderilor, strategiilor de abordare a realității, decât din punct de vedere al gradului de inteligență sau al stilului cognitiv existent la subiect. Astfel, caracteristica populației studiate este

receptivitatea la nou și inedit, dorința de a lua în considerare noile descoperiri și idei, ceea ce denotă o stare de flexibilitate a structurilor intelectuale, dar în același timp, și a celor cognitive ca epicentru al primelor.

Studiul diferențiat pe zone evidențiază o diferență semnificativă în manifestarea acestui stil între Ardeal față de Oltenia și Banat, această diferență fiind cea între pragmatic față de abstract, sau de real față de ideal. Totuși, nu trebuie să ignorăm, din manifestarea acestui stil rolul important pe care îl joacă factorii de cultură, educație și economico-sociali.

Sintetizând, se poate observa că, în conținutul Imaginii de Sine devin dominante unele trăsături, evidențiate în cele cinci stiluri studiate, ceea ce face ca ele să formeze nota de specificitate a populației studiate. Astfel, firea energică, ce conduce la o bună eficiență în acțiune (activitate) este întreținută în planul afectiv-relațional de o atitudine sentimentală și mult mai puțin educațional-informațională, ce este, tocmai acea stare de amabilitate și căldură, stări manifestate față de întreaga relaționare ontică. În acest cadru, receptivitatea în fața necunoscutului, noului este tocmai balastul adus spre echilibrarea existenței, cu alte cuvinte „scoaterea” din lumea impresiilor prime și, în acest sens, stările meditative și de contemplație (mai precis firea gânditoare), spre actualul existențial, deci centrând individul într-o structură de prezență actuală în lume.

Rezultatele studiului

Nu putem pleca în acest demers fără a ne aminti vorbele psihologului Vasile Pavelcu: „Unitatea personalității noastre nu este desăvârșită și nici nu poate fi. Identitatea absolută este imobilitate desăvârșită și tot atât de imposibilă și ireală” (1970). În acest spirit, putem să spunem că formarea personalității este o opțiune perpetuă care face cunoașterea ei probabilă și, întotdeauna ținând cont de neprevăzut. Interacțiunea Imaginii de Sine și stilurilor, în urma corelațiilor stabilite de noi, considerăm că redă întregul nivel de acțiune a personalității, de trăire polarizată, diferențiată între Eu și lumea concretă.

Stil Imagine de Sine	<i>expresiv</i>	<i>interpersonal</i>	<i>de muncă</i>	<i>emoțional</i>	<i>intelectual</i>
	0,34	-0,34	0,42	0,39	0,47

Tabelul nr.1: Corelarea imaginii de sine cu stilurile la chestionarul Berkeley

Astfel, imaginea de sine este susținută de acțiunea manifestă a trei stiluri: interpersonal, emoțional și intelectual.

Considerăm că relația dintre imaginea de sine și stiluri este una de susținere reciprocă (de tip sinergic) dovada fiind corelațiile rezultate. De menționat sunt excep-

țiile de la corelațiile liniare efectuate. Astfel, imaginea de sine cu stilul interpersonal nu corelează, indicând prin aceasta existența unui nivel de interrelaționare acceptat de populația cercetată. Din acest punct de vedere mai putem arăta că expectațiile privind interrelaționarea sunt reduse în defavoarea expectațiilor privind creșterea capacității profesionale, a unei stabilități emoționale mai bune și dezvoltarea unui sistem de cogniții mai flexibil.

Dacă considerăm corelațiile efectuate de noi în ceea ce privește *inter-relaționarea Imagine de Sine – stil* ca fiind relevante în descrierea personalității, aceasta se susține și prin calculul statistic care indică un coeficient de încredere între 80 și 100% situații pozitive, corelații valide. Deci, interacțiunea Imagine de Sine – stil este relevantă atât în structura, cât și în dinamica personalității, indicând existența unei *unități funcționale* între nivelurile de profunzime și cele de suprafață ale acesteia.

Intercorelarea rezultatelor a două inventare de personalitate nu a vrut decât să găsească o legătură între cele două teorii contemporane despre personalitate: BIG FIVE și MULTIFACTORIALĂ, în vederea afirmării și infirmării probabilității interacțiunii dintre imaginea de sine și stilurile de manifestare a personalității.

Trăsăturile de tip introvers (16 P.F.) corelează cu imaginea de sine, indicând astfel că, stilurile de manifestare a personalității (expresiv, interpersonal, de muncă, emoțional și intelectual) sunt dependente de intensitatea manifestă a acelor caracteristici introversie sau extroversie.

Profilul personalității rezultat din această cooperare nu este altceva decât o formă a funcționalității dinamice a tuturor structurilor psihice. Nu considerăm relevante explicațiile referitoare la structura personalității care o consideră de tip static, înghețat, fără a evidenția dinamica relațiilor dintre componentele sale.

Din corelarea tendințelor nevrotice (WOODWORTH-MATHEWS) cu stilurile de manifestare a personalității (expresiv, interpersonal, de muncă, emoțional și intelectual) se observă că anumite tendințe nevrotice, prin prezența lor, influențează manifestarea unor anumite stiluri din personalitatea subiecților.

Astfel, *stilul expresiv*, din corelația cu imaginea de sine, este influențat în manifestarea sa de prezența tendințelor nevrotice de emotivitate, impulsivitate și antisociale (la o cota brută de prezență de peste 180 puncte). Aspect pentru care Imaginea de Sine prezintă o scădere de eficiență în relațiile de comunicare și de integrare optimă în mediul socio-fizic.

Pentru *stilul interpersonal* tendințele nevrotice obsesiv-psiastenice și paranoide (cota peste 180) conduc la reducerea incidenței și intensității legăturilor din sistemul relațional existent și la imposibilitatea mării numărului acestora. La vârstele tinereții aceste situații pot deveni o piedică în structurarea și maturizarea optimă a personalității.

Stilul de muncă este influențat de prezența tendinței nevrotice de instabilitate emoțională (cota peste 180) având ca rezultat o diminuare a capacității de muncă, operaționalizată prin scăderea capacității de autocontrol, o reducere a capacității de concentrare și apariția sentimentului de insecuritate. Un alt rezultat al prezenței tendinței nevrotice de instabilitate emoțională în stilul de muncă este o scădere a capacității de adaptare la cerințele procesului productiv și lipsa interesului față de nou.

Stilul emoțional, chiar și la o prezență a tendințelor nevrotice (cu o cotă între 180 și 240), nu prezintă mari fluctuații de dinamică care să afecteze, într-un fel sau altul, structura funcțională a personalității. Cotele peste 240 conduc la apariția manifestărilor negative în modul de adaptare a individului, vizând sistemul relațional și maturizarea sa psihică. Cea mai frecventă manifestare sub auspiciile prezentate anterior este o degradare a dinamicii cognitive (pierderea simțului realității) și o deformare a identității de sine.

Stilul intelectual prezintă o singură corelație negativă și anume cu tendința nevrotică de instabilitate emoțională. Acest aspect influențează capacitatea de concentrare în sarcinile cognitive, creșterea gradului de subiectivism în alegeri și reducerea interesului față de noile perspective în favoarea concentrării atenției pe propriile probleme afectiv-emoționale. Față de artă și frumos apare tendința de limitare la valorile anterior însușite.

Perspective

Personalitatea umană trebuie abordată și privită permanent și la orice nivel, ca o organizare sistemică hipercomplexă, sinergetică, în care se întrepătrund și se integrează reciproc componente substanțial calitative diverse și eterogene biofizice, biochimice, biofiziologice, psihice, psiho-socio-culturale, subordonate unei finalități adaptative de tip emergent global.

Imaginea de sine reprezintă un factor de integrare și coordonare sinergetică a personalității umane, o forță centrală în cadrul acesteia, care își asumă însăși Ființa, cu care se identifică printr-un proces perpetuu și deseori dramatic de confruntare cu alții, dar și cu Sine, printr-un proces de individuare și intermodelare în baza tuturor experiențelor și apartenențelor la relații și categorii sociale. Imaginea de sine este arhetipul central, expresia cea mai deplină a autoorganizării unui centru interior dotat cu suprema valoare și cu o mare intensitate a trăirii, servind ca o forță puternic motivațională care împinge individualul în frunte determinându-l să se dezvolte și afirme.

Omul este Ființa în devenire, care se caută și se plăsmuiește pe Sine, care poate transcede dincolo de existența sa obișnuită, depășește condițiile alienante ale societății prin participarea la lumea culturii și a valorilor. Prin aceasta, el poate să găsească drumul spre libertatea sa interioară, spre esențe, spre spirit, spre ordine și armonie, spre Dumnezeu.

Din punctul de vedere al cercetării practice, obiectivele (fie ele generale sau particulare) au fost atinse. Putem deci formula următoarele concluzii:

Imaginea de sine este bine conturată. Subiecții își percep și evaluează trăsăturile de personalitate, comportamentele și conduitele proprii în mod adecvat, conform realității, la justa lor valoare. Această obiectivă Imagine de Sine facilitează deschiderea porților autoformării, autorealizării și autodepășirii, spre binele personal, într-o dinamică socială care impune schimbări și adaptări rapide și eficiente. O astfel de cunoaștere a propriei personalități, în devenirea ei, este posibilă numai printr-o preocupare permanentă pentru autoobservare (astfel ne putem da mai bine seama de calitățile și lipsurile pe care le avem, ne putem corecta, ne putem regla activitățile și conduitele),

autoconvorbire (în sensul de a ne obișnui să stăm de vorbă cu noi înșine, autoanalizându-ne împlinirile și neîmplinirile, fixând noi strategii de acțiune pentru viitor), autochestionare (punându-ne fel de fel de întrebări, cu răspuns imediat sau întârziat, care să vizeze mai ales ceea ce am făcut, ce n-am făcut, cum am acționat și cum trebuie să procedăm, astfel încât să tragem învățăminte pentru viitor), autotestare (autoanaliza propriilor capacități psihice, care presupune capacitatea de a răspunde la întrebări precum: ce pot?, ce știu?, ce vreau?, ce trebuie?), autostudierea produselor propriilor activități.

Este deosebit de important ca astfel de autoevaluări să constituie un mobil, un motiv ce tinde mereu spre mai bine, spre perfecțiune.

Bibliografie

- Allport, G.W., *Structura și dezvoltarea personalității*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991.
- Allport, G.W., *The ego in contemporary psychology*, în „Psychology Rev.” nr. 50, pp. 451-458, 1943 (ed. II: 1963).
- Baron, A.R., *Psychology: the essential science*, Allyn and Bacon, Massachusetts, 1998.
- Bannister, D., *O nouă teorie a personalității*, în Brian M. Foss (coord.), *Orizonturi noi în psihologie*, Ed. Enciclopedică, București, 1973.
- Cassirer, E., *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane*, Ed. Humanitas, București, 1994.
- Craiovan, M.P., *Psihologie și simbol*, în rev. „Psihologia”, nr. 6, 1994.
- Erikson, E.H., *Growth and crises of healthy personality*, International Universities Press, New York, 1959.
- Fromm, E., *Man for himself. An inquiry into psychology of ethics*, Rinehart, New York, 1947.
- Fromm, E., *Frica de libertate*, Ed. Teora, București, 1998.
- Harary, Keith and Donahue, Eileen, *Berkeley Personality Profile*, Berkeley University, 1984.
- Horney, Karen, *Personalitatea nevrotică a epocii noastre*, Ed. IRI, București, 1998.
- Kornblum, W., *Socialization: Creating the Person*, Publishing Press, New York, 1990.
- Maslow, A., *Motivation and Personality*, Harper and Row, New York, 1970.
- Mânzat, I., *Istoria universală a psihologiei*, curs universitar, 1994.
- Mânzat, I., *Psihologia existențială*, Ed. Ultramedia, București, 2000.
- Mărgineanu, N., *Psihologia persoanei*, Ed. Științifică, București, 1999.
- Pavelcu, V., *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1982.
- Pavelcu, V., *Invitație la cunoașterea de sine*, Ed. Științifică, București, 1970.
- Pavelcu, V., *Drama psihologiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972.
- Popescu-Neveanu, P., *Dicționar de psihologie*, Ed. Albatros, București, 1978.

-
- Rathus, S.A., *Essentials of psychology*, (second edition), Holt, Rinehart and Winston, 1989.
- Rogers, C.R., *On becoming a person*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1961 (ed. franceză 1966, Dunad, Paris).
- Rogers, C.R., *Client-Centred Therapy*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1951.
- Santrock, J.W., *Psychology, the Science of Mind and Behavior*, William C. Brown, 1990.
- Săhleanu, V., Popescu-Sibiu, I., *Introducere critică în psihanaliză*, Ed. Dacia, Cluj, 1972.
- Sillamy, N., *Dicționar de psihologie*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996.
- Zlate, M., *Eul și Personalitatea*, Ed. Trei, București, 1997.